

SAMMANSTÄLLNING OM VALDELTAGANDE I SVERIGE

AV DEMOKRATIKADEMIN
PÅ UPPDRAG AV SKÄRHOLMENS STADSDELSFÖRVALTNING

MARS 2017

Innehållsförteckning	
Uppdraget	3
Metod	3
Inledning	3
Vilka röstar inte? Varför?	5
Slutsatser utifrån rapporter	10
Referenslista	13
Bilaga	15
<i>Rapporter och offentligt tryck</i>	<i>15</i>

DemokratiAkademin är ett nätverk som samverkar kring demokrati och mänskliga rättigheter.
www.demokratiakademin.se

Sammanställningen är gjord av Anna Wigenmark, Josefin Emitslöf och Paula Dunberg

Uppdraget

DemokratiAkademin har fått i uppdrag av Skärholmens stadsdelsförvaltning att sammanställa fakta för ökat valdeltagande baserat på nationell forskning och rapporter. Skärholmen har i sin tur bidragit med information från stadsdelen som sedan vävts in i materialet. Detta är ett första steg i att stödja uppdraget ”Att öka valdeltagandet i Skärholmen”.

Metod

Utifrån uppdraget har DemokratiAkademin sökt tillgängligt och tillämpligt material om valdeltagande i Sverige, gjort ett urval utifrån dessa, och sedan författat en sammanställning. Urvalet utgörs av rapporter, artiklar samt fakta från Statistiska Centralbyrån från de senaste 10 åren. Materialet återfinns i referenslistan på sista sidan. Sammanställningen bygger på ett antal frågeställningar som DemokratiAkademin har bedömt som relevanta utifrån uppdraget.

Dessa är: *Hur har valdeltagandet sett ut i landet och Stockholm de senaste åren?*

Vilka är det som inte röstar?(Nationellt och särskilt Stockholms stad)

Varför väljer vissa att inte rösta?

Vilka förslag till insatser har gjorts? Har de provats empiriskt? Vilka har varit lyckade – och vilka har varit misslyckade?

Övriga slutsatser i forskning och rapporter kring valdeltagande.

Finns det kunskapsluckor i rapporterna?

Inledning

En grundläggande princip i svensk demokrati är politisk jämlikhet. Enligt Grundlagen ska all offentlig makt utgå från folket, och makten ska utövas på ett jämlikt sätt. Folkstyret grundar sig på den allmänna rösträtten vilket innebär att varje enskild röst väger lika, samt att alla medborgare ges lika möjligheter att delta i demokratins processer och att engagera sig politiskt.¹ Det anses vidare närmast vara en självklarhet att ett högt valdeltagande är eftersträvansvärt i det demokratiska samhället. Graden av demokrati ökar ju fler som deltar i den demokratiska processen.²

Under perioden 1973-1982 låg valdeltagandet till riksdagsvalet på över 90 procent. Därefter började deltagandet sjunka, för att hamna på en rekordlåg nivå 2002 då enbart 80 procent av de röstberättigade deltog i valet. Vid de senaste två valen har trenden brutits och enligt statistik har valdeltagandet i Sveriges allmänna val generellt ökat de senaste åren. År 2014 låg det nationella valdeltagandet på 85, 81 procent, vilket var en ökning från 84, 63 procent år 2010 och 81, 99 procent år 2006.³ Däremot ökade det inte i alla delar av landet och det skiljer

¹ SOU 2016:5 s. 73.

² Beckman, 2009, s. 11-12.

³ Valmyndigheten.

sig markant mellan olika väljargrupper och valdistrikt.⁴ Mellan valdistrikten med högst och lägst deltagande i val till kommunfullmäktige år 2010 var skillnaderna upp till 58 procentenheter. I vissa av valdistrikten i Sverige låg valdeltagandet i kommunalvalet under 50 procent vilket kan beskrivas som ett lokalt demokratiskt underskott.⁵ Med Stockholm som exempel har valdeltagandet ökat i vissa områden och sjunkit i andra områden mellan åren 1994 – 2014.⁶ Enligt statistik från Skärholmens stadsdelsförvaltnings för år 2010 och 2014 sjönk valdeltagandet i Skärholmen med 1-2 procentenheter i kommun-, landstings- och riksdagsval.

Europaparlamentsvalen har generellt alltid varit betydligt mindre intressanta för svenska väljare. Under supervalåret 2014, då val skedde både till riksdagen och till Europaparlamentet, nådde deltagande till EU-valet rekordsiffran 51, 05 procent.⁷ I Skärholmen röstade enbart 42 procent.⁸

Valmyndigheten har ett löpande uppdrag att sprida information om och hur en ska rösta, bland annat genom att producera material på flera olika språk.⁹ För att säkerställa ett högt och jämlikt valdeltagande har regeringen sedan 1994 dessutom delat ut särskilda medel för informationsinsatser till de olika politiska partier som sedan tidigare har partistöd. Regeringen har vid hälften av insatserna (tio val sedan 1994) identifierat en särskild uttalad målgrupp för informationsinsatserna. Ofta har utrikesfödda (benämnda ”invandrare”) varit en sådan grupp som vill nås. Totalt omkring 230 miljoner kronor har tilldelats partierna för informationsinsatserna.¹⁰

Regeringen har periodvis ansett att det finns skäl att stärka demokratiutvecklingen i områden med särskilt låga valdeltaganden även på annat sätt och för andra informatorer än politiska partier. Inför valet 2014 gav regeringen uppdrag till dåvarande Ungdomsstyrelsen (numera Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor) att förbereda fördelning av ekonomiskt stöd till civilsamhället i syfte att öka valdeltagandet. Detta då organisationer och föreningar inom civilsamhället ansågs spela en särskilt viktig roll när det kom till att nå väljargrupperna.¹¹ 242 organisationer sökte medel till demokratifrämjande projekt och av dessa beviljades 22 aktörer stöd.¹²

⁴ Statistiska centralbyrån.

⁵ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. *Varje röst är viktig: så fördelades stödet för ökat valdeltagande under supervalåret 2014*. 2015, s. 4.

⁶ Liljesköld, 2015. SVT.

⁷ Valmyndigheten.

⁸ Wallgren, 2014. Sveriges radio.

⁹ Valmyndigheten.

¹⁰ Lena Jendel och Lars Nord, Mittuniversitetet, *Demokratin behöver fler röster: en studie av de politiska partiernas informationsinsatser vid valen 2014*. 2015, s. 9 ff.

¹¹ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. *Varje röst är viktig: så fördelades stödet för ökat valdeltagande under supervalåret 2014*. 2015, s. 4.

¹² *Ibid*, s. 6.

Vilka röstar inte? Varför?

De rapporter som DemokratiAkademin tagit del av visar att det inte bara finns en geografisk skillnad, utan att det även råder skillnader i valdeltagande mellan väljargrupperna. Utbildning och inkomst är exempel på faktorer som har inverkan på människors röstningsbeteenden. Generellt identifieras unga, utrikes födda, funktionsvarierade och arbetslösa som de väljargrupper vilka röstar i lägre utsträckning. Ungas valdeltagande påverkas i negativ riktning om gymnasiestudier inte har påbörjats eller slutförts, eller om de kommer från ett annat land än Sverige.¹³ Personer som växer upp med föräldrar som röstar visar tendens att skapa sig en röstvana. Utifrån detta är det tänkbart att det finns en risk att personer som lever med föräldrar utan röstningstradition är mindre benägna att rösta.¹⁴ Föräldrars socioekonomiska status utpekade också som en faktor som påverkar ungas politiska deltagande. Väljare med resurssvag bakgrund röstar i lägre utsträckning än de med ekonomiskt resursstarka förutsättningar.

Vidare påstås i rapporterna att utrikes födda röstar i betydligt lägre utsträckning än inrikes födda men även att inrikes födda med två utrikes födda föräldrar är generellt mindre benägna att rösta. Den socioekonomiska kontexten i vilken unga växer upp påverkar således framtida röstningsbeteende.¹⁵ Bland de utrikes födda tenderar valdeltagandet att vara lägre bland personer från Afrika, Asien och delar av Europa än bland personer från Nord- och Sydamerika.¹⁶ Ludvig Beckman, statsvetare vid Stockholms universitet, skriver att en teori inom amerikansk valforskning är att lägre valdeltagande för vissa invandrargrupper kan bero på bristande demokratiska traditioner i ursprungslandet. Det skulle i så fall tala för att personer som invandrat till Sverige från länder med svaga demokratiska traditioner, som Somalia och Irak, röstar i lägre utsträckning än andra invandrargrupper. Enligt Beckman saknas dock tecken på att detta skulle vara tillämpligt i Sverige, där till exempel personer med chilenskt medborgarskap röstade i långt högre utsträckning i de kommunala valen år 2002 än personer med danskt och finskt medborgarskap. Beckman påpekar däremot att faktorer som kan tänkas påverka är den grad till vilken personer identifierar sig som ”invandrare” och den utsträckning i vilken en upplever sig ha utsatts för diskriminering i det svenska samhället. Beckman påpekar att det, när det gäller demokratifrämjande insatser riktade till personer med utländsk bakgrund, är viktigt att betänka vikten av att rikta insatser än mer precist, gentemot personer med utländsk bakgrund av ett visst slag.¹⁷

De personer som deltar allra minst och som rapporterna menar är mycket angeläget att nå är de som antingen saknar svenskt medborgarskap eller de som nyligen erhållit ett sådant.¹⁸

¹³ Sveriges Kommuner och Landsting. *Rätt att rösta! Hur kommuner och landsting kan arbeta för att öka valdeltagandet*. 2009, s. 8.

¹⁴ SOU 2016:5 s. 118.

¹⁵ Ibid, s. 123.

¹⁶ Sveriges Kommuner och Landsting. *Rätt att rösta! Hur kommuner och landsting kan arbeta för att öka valdeltagandet*. 2009, s. 8.

¹⁷ Beckman, 2009, s. 21-22.

¹⁸ Ibid, s. 31.

Unga, ensamstående och låginkomsttagare röstar i lägre grad än medelålders personer, gifta och höginkomsttagare. Detta mönster återfinns även hos svenska medborgare.¹⁹

Forskningen visar att personer med funktionsvariationer generellt har ett mycket lågt röstdeltagande.²⁰ Det här är också en grupp som ges sämre förutsättningar än övrig befolkning att delta i det politiska livet och utöva inflytande. I Demokratiutredningen (SOU 2016:5) beskrivs dagens valsystem som bristfälligt, bl. a. på grund av undermålig tillgänglighet. Exempelvis saknas möjligheten för personer med nedsatt syn att personrösta i punktskrift utan assistans, vilket hotar individens valhemlighet. I dagsläget finns det inte tillgängliga valsedlar i punktskrift som möjliggör markering vid särskild kandidat.²¹ Därutöver råder även skillnader vad gäller representation i de folkvalda församlingarna utifrån funktionsförmåga.²² Undersökningar visar vidare att personer med funktionsvariationer har lägre förtroende för politiker än övriga befolkningen. 34 procent av unga med funktionsvariationer upplever att de inte blir lyssnade på av beslutsfattare och att det av den anledningen inte har någon betydelse om de är politiskt delaktiga eller inte. Motsvarande siffra för unga utan funktionsvariationer är 25 procent.²³

Arbetslösa personer deltar inte i samma utsträckning i de allmänna valen som personer med arbete. Det förklaras kunna bero på lägre utbildningsnivå, sämre yrkesposition och att arbetslösa är överrepresenterade bland ungdomar och personer med utländsk bakgrund.²⁴

När det gäller valdeltagande Stockholm skriver SVT nyheter i en artikel från januari 2015 att samtidigt som valdeltagandet har legat stabilt på ca 80 procent i Stockholms centrala delar så har det minskat kraftigt i vissa områden i stadens yttre delar. I Skärholmen har valdeltagandet minskat från 75 procent 1994 till 62, 5 procent 2014. Samtidigt har det ökat i grannområdet Hägersten, under samma period, från 79 procent till 84 procent. Enligt Magnus Dahlstedt, statsvetare vid Linköpings universitet, beror geografiska skillnader i valdeltagande på befolkningens sociala och ekonomiska situation i de olika stadsdelarna. I ett uttalande till SVT menar han att ”Vad vi det är att städerna har blivit mer polariserade. De är skiktade längs socioekonomiska och etniska linjer. Och det här kommer att spegla sig också allt mera inom politiken.”²⁵ Ett diagram presenterat av den statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet visar på att socioekonomiska faktorer påverkar valdeltagandet. Av individer tillhörande arbetarklassen röstade 76, 6 procent i 2010 års allmänna val medan siffran för medelklassen uppgick i 90, 3 procent.²⁶

¹⁹ Sveriges Kommuner och Landsting. *Rätt att rösta! Hur kommuner och landsting kan arbeta för att öka valdeltagandet*. 2009, s. 9.

²⁰ SOU 2016:5 s. 140.

²¹ Ibid, s. 592.

²² Ibid, s. 575.

²³ Ibid, s. 587.

²⁴ Beckman, 2009, s. 22.

²⁵ Liljesköld, 2015. SVT.

²⁶ Hedberg, 2012. Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet.

Insatser för att öka valdeltagandet

Inför valet 2006 genomfördes projektet *Valinformation* i Stockholm, Botkyrka och Malmö. Målet var att med föreningsarbete på gräsrotsnivå nå väljargrupper som enligt forskningen deltar i val i lägre utsträckning.²⁷ I projektet användes demokratiinformatörer (ibland kallat val- eller demokratiambassadörer). Dessa var lokalt etablerade personer som rekryterats för att informera om valet. Informatörerna skulle representera en så stor mångfald som möjligt gällande ålder, bakgrund och kön i syfte att kunna kommunicera med en bred allmänhet. Till en demokratiinformatörs uppgifter hörde bl. a. att stå på torg och knacka dörr för att prata med människor. Lärdomar som dragits är att informatörerna troligen har haft en positiv inverkan på valdeltagandet och att de bör inkluderas i ett långsiktigt och kontinuerligt arbete för ökad medvetenhet och deltagande.²⁸ En hypotes är också att det är betydelsefullt vem som tar den sociala kontakten och vilken kunskap den personen besitter. Demokratiambassadörerna var ofta personer som själva hade invandrarbakgrund och god lokal kännedom.²⁹

Sveriges elevråd - SVEA och Sveriges Ungdomsråd initierade år 2006 projektet *Skolval*. Det hör till skolans uppdrag att förse elever med demokratisk kompetens och förbereda dem för aktivt medborgarskap. Projektet innefattade behandling av frågor om bl. a. demokrati och avslutades med att elever på medverkande skolor fick rösta i ett val. År 2006 röstade 404 000 elever i 1380 skolor. Utvärdering visar exempelvis att en majoritet av eleverna ansåg att skolvalet är bra för att öka kunskap och intresse för politik och samhällsfrågor. Den visar även att många unga med utländsk bakgrund var intresserade av att bli politiskt engagerade i kommunen men låtit bli att engagera sig då de inte känt till tillvägagångssätten. Det har inte gjorts någon utvärdering kring huruvida skolvalet har någon inverkan på valdeltagandet i de allmänna valen. Men i och med ett ökat intresse för politik och samhällsfrågor går det att tänka sig att skolvalet på sikt har en positiv effekt även på valdeltagandet.³⁰

Enligt Demokratiutredningen måste anpassad information spridas till de grupper i samhället som är i särskilt behov av den om ett högt och jämlikt valdeltagande ska uppnås.

Civilsamhället spelar här en viktig roll när det gäller att stärka kunskapen om demokrati och att främja den demokratiska delaktigheten. Ett exempel som nämns är *Falu demokratipass* som ger en översikt över hur individer ska kunna engagera sig på lokal, regional, nationell och EU-nivå. Det civila samhället måste därför enligt utredarna ges goda förutsättningar för att kunna utföra det viktiga arbetet med demokratifrämjande insatser.³¹

Regeringen bör enligt Demokratiutredningen fortsätta samt öka stödet till organisationer i civilsamhället som verkar för ett högre politiskt deltagande, i synnerhet i områden där det politiska engagemanget är lägre. Lokala resurscenter är ett annat exempel på betydelsefulla

²⁷ Sveriges Kommuner och Landsting. *Rätt att rösta! Hur kommuner och landsting kan arbeta för att öka valdeltagandet*. 2009, s. 14-15.

²⁸ Ibid, s. 17.

²⁹ Beckman, 2009, s. 27.

³⁰ Ibid, s. 18-19.

³¹ SOU 2016:5 s. 142-143.

bidrag för sådant ändamål. Syftet är att stärka individers förmåga att engagera sig politiskt på egen hand eller i grupp inom ramen för de demokratiska spelreglerna. Genom att etablera resurscenter i områden med lågt politiskt deltagande ökar chanserna att motverka bristande kunskaper om demokratiska system och processer. Därutöver bidrar centren till att hjälpa människor att komma till tals och kanalisera sitt engagemang genom att fungera som länk till etablerade organisationer och föreningar. En målsättning är att kunna bryta den onda cirkel när individer känner vanmakt och frustration över sin situation och istället minska det demokratiska utanförskapet på ett konstruktivt sätt.³² En betydande komponent i ett sådant arbete är att göra en behovsanalys innan verksamheten påbörjas. För att uppnå ett starkare politiskt engagemang och delaktighet är det viktigt att fråga lokalbefolkningen om varför de inte röstar eller engagerar sig, enligt Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) som i sin rapport *Lokala resurscenter för demokratisk delaktighet: fördelade bidrag* bl.a. diskuterar förutsättningar för ett framgångsrikt arbete med lokala resurscenter.³³

Lättillgänglig information om de politiska alternativen är en viktig förutsättning för att medborgarna ska kunna delta i den politiska processen. Valforskaren Henrik Ekengren Oscarsson föreslog därför inför 2014 års riksdagsval att riksdagspartiernas valmanifest skulle skickas per post till alla röstberättigade. Genom att läsa ett sådant dokument får medborgaren en tydlig bild av vilken politik som partiet i fråga kommer att driva. Enligt statsvetenskaplig forskning är valmanifesten en underskattad och underutnyttjad direktkommunikation mellan väljare och partier.³⁴

Enligt Beckman tyder forskning emellertid på att informationsinsatser som initierats av partierna inte har några positiva effekter på valdeltagandet.³⁵ En översikt av sammanlagt 28 studier ger stöd för slutsatsen att brevutskick som inte förmedlar ett partipolitiskt budskap har en viss förmåga att övertyga väljarna att använda sin röst.³⁶ Däremot är forskarnas slutsats att informationsinsatser som initieras av partierna inte har några positiva effekter på valdeltagandet.³⁷

Från politiskt håll verkar det dock delvis råda en annan uppfattning. I en skrivelse i juni 2010 till kommunstyrelsen i Stockholm författad av miljöpartisten Stefan Nilsson framförs önskemål om att kommunstyrelsen ska avsätta resurser för snabba och intensiva informationsinsatser inför valet i september samma år. Frågan remitterades till stadsledningskontoret som ansåg att ”de bäst skickade att öka det politiska intresset och därmed i förlängningen även valdeltagandet, är de politiska partierna och dess företrädare”. Borgarrådsberedningen och senare även kommunstyrelsen delade den uppfattningen. Det borgerliga finansborgarrådet, som förberedde ärendet inför kommunstyrelsen menade även att det var svårt att se att den regeringsåtgärden på exempelvis valambassadörer som gjordes inför

³² SOU 2016:5, s. 143.

³³ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. *Lokala resurscenter för demokratisk delaktighet: fördelade bidrag*. 2015, s. 12.

³⁴ Oscarsson, Henrik, 2014.

³⁵ Beckman, 2009, s. 35.

³⁶ Ibid, 28.

³⁷ Ibid, s. 35.

valet 2006, fick avsedd effekt. Oppositionen hävdade tvärtom att satsningen påverka valdeltagandet positivt i åtminstone hälften av de områden som medverkat i satsningen.³⁸ Denna uppfattning delas även av Beckman som menar att resultatet av socialdemokraternas satsning på valambassadörer ansågs ha haft en ”anmärkningsvärt stark” effekt. I de valdistrikt där valambassadörerna varit verksamma hade valdeltagandet ökat med 2,7 procentenheter.³⁹

Uppfattningen om att de politiska partierna har en viktig roll i att åstadkomma ett högt och jämlikt deltagande har lett till att regeringen sedan 1994 delar ut ett särskilt informationsstöd inför riksdags- och Europavalen. Sedan 2002 har regeringen låtit utvärdera användningen av stödet men resultatet av granskningen har försvårats av att det länge inte följde något krav på redovisning av användningen av bidraget. Den information som partierna delar med sig av skedde därför fram till 2014 frivilligt. Regeringen har inte heller alltid haft någon särskild målgrupp för medlen.

Ingen av de insatser som genomfördes mellan 2000-2014 riktade sig exv uttryckligen till arbetslösa.⁴⁰ Men vid ungefär hälften av tillfällena har målet varit att rikta information till ”invandrare”. 2014 var målgruppen utrikes födda och unga. Utredningsuppdraget tilldelades Mittuniversitetet som redovisade sina slutsatser 2015.⁴¹ De flesta partier valde att ge bidrag till sina ungdomsförbund för att nå den senare gruppen samt använda sociala medier och de flesta beskriver att de låtit översätta information på olika språk för att nå utrikes födda. Sverigedemokraterna sticker ut eftersom utrikes födda inte var en målgrupp alls för partiet – istället satsades medel på landsbygd och kvinnor. Socialdemokraterna satsade en stor del av sitt bidrag till sin satsning på samtal (dörrknackning och fysiska möten). De flesta partier beskriver också att de använt de särskilda medlen för att nå personer med funktionsvariationer, och då exempelvis producerat tillgängligt material eller haft teckentolkning.⁴² Det är också intressant att uppfattningen om att det främst är partiernas uppgift att locka människor till valurnorna är något som upprepas av de intervjuade politiska företrädarna i rapporten.⁴³

I Demokratiutredningen betonas betydelsen av att öka tillgängligheten, bl. a. genom att information inför valen lämnas på teckenspråk på hemsidor. Det är även viktigt att stärka röstmottagarnas kunskaper gällande vilka rättigheter personer med funktionsvariationer har, så att ingen individ kan hindras från att rösta.⁴⁴ För ökad tillgänglighet är det även värdefullt att sprida information på flera språk i syfte att nå personer med utländsk bakgrund.⁴⁵

³⁸ PM 2011:55 RI (Dnr 335-1498/2010), s. 3.

³⁹ Beckman, 2009, s. 26-27.

⁴⁰ Ibid, s. 22 och Jendel och Nord, s. 11.

⁴¹ Lena Jendel och Lars Nord, Mittuniversitetet, *Demokratin behöver fler röster: en studie av de politiska partiernas informationsinsatser vid valen 2014*. 2015, s. 2.

⁴² Ibid, s. 38 ff.

⁴³ Ibid, s. 7.

⁴⁴ SOU 2016:5 s. 605.

⁴⁵ Beckman, 2009, s. 29.

Beckman skriver att nya platser och arenor behöver skapas för att demokratipolitiken ska nå ut till de grupper som vanligen inte är engagerade i valrörelserna. Sociala möten har visat sig framgångsrika, och många bedömningar pekar mot att det är mer effektivt att söka direkt kontakt med väljarna än att försöka påverka dem genom exempelvis medier eller brevutskick. Festivaler som anordnas i syfte att öka valdeltagandet har visat sig framgångsrikt bland ungdomar, och brevutskick och telefonkontakter har visat sig långt mindre effektiva för att nå unga väljare i jämförelse med andra väljargrupper.⁴⁶

Enligt Skärholmens stadsdelsförvaltning anställdes i Skärholmen åtta flerspråkiga valambassadörer under augusti-september 2010. Till uppgift hade dessa att informera om demokratiska processer, däribland hur det går till att rösta i val. Därutöver gavs möjlighet till förtidsröstning på medborgarkontoret. Det satsades även i viss utsträckning på valarbetare. För att uppnå ett högre valdeltagande under supervalåret 2014 samarbetade stadsdelsförvaltningen med projektet *127 röster räknas*. Med volontärers hjälp anordnades bl. a. utbildningar och debatter. Arbetet med valarbetare fortsatte och möjligheter till förtidsröstning på medborgarkontoret var gällande även detta år.

Teknisk information om röstningsförfarandet har en god effekt särskilt i de grupper som saknar etablerade väljarvanor. Brevutskick är alltså en framgångsrik metod om den erbjuder saklig information om valen och samtidigt riktas till dem som är sämst rustade att själva inhämta dessa kunskaper.⁴⁷

Slutsatser utifrån rapporter

Beckman menar att den kunskap som idag är tillgänglig om effekterna av de insatser som genomförts (både de som har som mål att öka valdeltagandet som helhet och för särskilda grupper), är mycket begränsad.⁴⁸ Beckman drar slutsatsen att insatserna har haft marginella effekter på valdeltagandet i allmänhet samtidigt som det finns belägg för att vissa projekt har lyckats öka valdeltagandet i lokala sammanhang.⁴⁹ När det gäller vilka effekter insatserna totalt sett har haft menar Beckman att underlaget för att kunna dra några slutsatser från utvärderingarna är anmärkningsvärt magert.

Insatserna för att främja demokratin har som möjlig bieffekt att samhällsmedlemmarnas kunskaper i politik ökar. Det öppnar för slutsatsen att insatserna har positiva bieffekter även om målet att öka valdeltagandet inte uppnåtts. Det finns skäl att inför eventuella framtida insatser mer systematiskt studera de andra effekter som demokratiseringsåtgärderna har för den enskildes möjligheter att delta i det politiska valet.⁵⁰ Ökad politisk kunskap kan dock vara en positiv bieffekt av informationskampanjer.⁵¹

⁴⁶ Beckman, 2009, s. 24-26.

⁴⁷ Ibid, s. 28.

⁴⁸ Ibid, s. 34.

⁴⁹ Ibid, s. 39.

⁵⁰ Ibid, s. 41-42.

⁵¹ Ibid, s. 36.

I flera av rapporterna betonas svårigheten i att mäta möjliga effekter av enskilda aktiviteter, men de flesta projektledarna för olika satsningar 2014 menar att de är övertygade om att insatserna haft inverkan på valdeltagande. Enligt en enkätundersökning riktade till unga och utrikes födda i en del av Göteborg hade 50 procent av 800 svarande varit förstagångsväljare. Av dessa angav 36 procent att de pratat med eller hört talas om demokratiambassadörerna som varit en del av insatserna för att höja valdeltagandet. Vidare angav 13 procent av dessa att de blivit påverkade att gå och rösta.⁵² Enligt Demokratiutredningen visar utredningar att kommuners satsningar på demokratiambassadörer har varit framgångsrika och att det därför är eftersträvansvärt att fortsätta satsa på. Vidare understryker Demokratiutredningen betydelsen av att nyanlända invandrare får tillgång till viktig och nödvändig information om röstningsproceduren och annan samhällsorientering.⁵³

Statsmakternas utgångspunkt har under en lång tid varit att mer information och kunskap har haft stor betydelse när det gäller insatser som riktar sig till personer med utländsk bakgrund. Antagandet att väljargruppen måste ”utbildas” har präglat de offentliga insatserna inom området sedan 1970-talet. Samtidigt uttrycker många av utvärderingarna kritik mot en sådan utgångspunkt. Det anses vara en ”oreflektad förklaring” att det lägre valdeltagandet hos personer med utländsk bakgrund skulle förklaras med informationsbrist.⁵⁴

Det material Demokratiakademien har gått igenom stödjer uppfattningen att det saknas tillräcklig empirisk uppföljning av vilka resultat insatserna faktiskt har haft. Även om det kan visas att valdeltagandet ökat efter vissa insatser är det ofta omöjligt att säga om det var just dessa insatser som var orsaken. Det tycks dock som att insatserna med valambassadörer varit lyckad. I denna sammanställning kan emellertid andra slutsatser som har med valdeltagande att göra urskiljas. I urvalet som gjorts går att finna följande konklusioner:

- Den socioekonomiska faktorn präglar individers röstningsbeteenden.
- För ökat valdeltagande är det betydelsefullt att individer skapar sig sina röstningsvanor.
- Ett av skolans viktigaste uppdrag är att ge elever demokratisk kompetens, även mellan val.
- För ökat valdeltagande krävs långsiktigt arbete.
- Fysisk tillgänglighet påverkar valdeltagandet.
- Sociala/fysiska möten är mer gynnsamma än t ex insatser via postutskick.
- Civilsamhället spelar en viktig roll när det kommer till att öka valdeltagandet. För att nå framgång med insatser är det hjälpsamt att fråga målgruppen om varför de valt att inte rösta.
- Väljargrupper är heterogena vilket gör att det inte är optimalt att bunta ihop utrikes födda till homogen grupp – andra faktorer än att enbart vara född utanför Sverige påverkar i lika hög grad.

⁵² Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. *Varje röst är viktig: så fördelades stödet för ökat valdeltagande under supervalåret 2014*. 2015, s. 13-14.

⁵³ SOU 2016:5 s. 148.

⁵⁴ Beckman, 2009, 36-37.

Våra reflektioner

Enligt Demokratiakademin saknas en genomgående genusanalys både vad gäller valdeltagande och påverkansmetoder. Vissa grupper ges en homogen beskrivning med utgångspunkt från socioekonomiska förutsättningar relaterade till geografisk miljö, vilket vi upplever är otillräckligt. Demokratiakademin saknar också mera djuplodande intervjuer med så kallade soffliggare, för att frågan *varför* en del inte röstar ska kunna besvaras. Utanför det uppdrag vi har fått nu ligger frågan om politiskt intresse och aktiviteter mellan valen. Det finns en del undersökningar även kring detta som kan vara relevant att begrunda inför beslut om åtgärder för ökat valdeltagande så att lösningarna blir mera långsiktiga.

Referenslista

Rapporter

Beckman, Ludvig. *Demokratipolitikens metoder: insatser för ett ökat valdeltagande – en kunskapsöversikt*. Riksdagstryckeriet, 2009.

Hedberg, Per. *Valdeltagande i Sverige: analyser av sociala och politiska faktorerens betydelse för valdeltagandet i riksdagsvalen 1976-2010*. Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet, 2012.

Jendel, Lena, Nord, Lars. Mittiuniversitetet. *Demokratin behöver fler röster: en studie av de politiska partiernas informationsinsatser vid valen 2014*. 2015.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. *Lokala resurscenter för demokratisk delaktighet: fördelade bidrag 2015*. Stockholm, 2016.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. *Varje röst är viktig: så fördelades stödet för ökat valdeltagande, supervalåret 2014*. Stockholm, 2015.

Sveriges Kommuner och Landsting. *Rätt att rösta! Hur kommuner och landsting kan arbeta för att öka valdeltagandet*. 2009.

Offentligt tryck

SOU 2016:5. Demokratiutredningen. *Delaktighet och jämlikt inflytande: betänkande*.

PM 2011:55 RI (Dnr 335-1498/2010)

Webbaserat material

Liljesköld, Magnus. *Allt större skillnader i valdeltagande*. SVT. 2015-01-07.

<http://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/allt-storre-skillnader-i-valdeltagande> (Hämtad 2017-02-24)

Oscarsson, Henrik. *Partimanifest i brevlådan 2014?*. 2014-02-09.

<http://www.henrikoscarsson.com/2014/02/partimanifest-i-brevladan-2014.html> (Hämtad: 2017-02-24)

Statistiska centralbyrån. *Stora skillnader i valdeltagandet efter utbildningsnivå*. (2015-05-29).

<http://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/demokrati/allmanna-val/allmanna-val-valdeltagandeundersokningen/pong/statistiknyhet/allmanna-val-valdeltagandeundersokningen/> (Hämtad 2017-02-24)

Statistik om Stockholm <http://statistik.stockholm.se/> (Hämtad 2017-03-02)

Valmyndigheten. *Information inför valen till riksdag, kommun- och landstingsfullmäktige 2014*. 2014-07-11.

http://www.val.se/val_och_folkomrostningar/val2014/informationsmaterial/informationsplan/Informationsplan_RKL_2014.pdf (Hämtad 2017-03-02)

Valmyndigheten. *Val till Europaparlamentet – Röster*. 2014-05-30.

<http://www.val.se/val/ep2014/slutresultat/E/rike/> (Hämtad 2017-02-27)

Valmyndigheten. *Val till riksdagen – Röster*. 2010-09-23.

<http://www.val.se/val/val2010/slutresultat/R/rike/> (Hämtad 2017-02-24)

Valmyndigheten. *Val till riksdagen – Röster*. 2014-09-19.

<http://www.val.se/val/val2014/slutresultat/R/rike/> (Hämtad 2017-02-24)

Wallgren, Mika. *Marginell ökning av röstande i Skärholmen*. Sveriges radio. 2014-05-26.

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=103&artikel=5873230> (Hämtad 2017-02-27)

Bilaga

Rapporter och offentligt tryck

Beckman, Ludvig

Demokratipolitikens metoder: insatser för ett ökat valdeltagande – en kunskapsöversikt

Rapporten åsyftar att ge fördjupade kunskaper om erfarenheter av demokratiseringsinsatser.

Kunskapsöversikten anknyter till relevant forskningslitteratur. Följaktligen görs en sammanställning och kritisk värdering av de slutsatser som kan dras om offentliga demokratiprojekts effekter. Detta utifrån aktuell demokratiforskning och olika insatser kan påverka väljarbeteenden.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Lokala resurscenter för demokratisk delaktighet: fördelade bidrag 2015

Rapporten presenterar de föreningar som erhållit stöd för sin verksamhet med lokala resurscenter. Vidare behandlas den process som föregått beslut om att ge bidrag till just dessa föreningar. Det förs även resonemang gällande möjliga sätt för uppföljning av satsning och samverkan med andra uppdrag.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Varje röst är viktig: så fördelades stödet för ökat valdeltagande, supervalåret 2014

I rapporten utvärderas arbetet med fördelningen av stöd till civilsamhällesorganisationer och kommuner vilka genomförde verksamhet med syftet att uppnå högre valdeltagande under supervalåret 2014.

Sveriges Kommuner och Landsting

Rätt att rösta! Hur kommuner och landsting kan arbeta för att öka valdeltagandet.

SKL vill med denna rapport bidra med fakta om val och valdeltagande samt inspirera kommuner och landsting som planerar att genomföra insatser inför val.

SOU 2016:5. Demokratiutredningen.

Delaktighet och jämlikt inflytande: betänkande

Till uppdrag har Demokratiutredningen haft att utreda hur engagemanget kan öka och breddas inom den representativa demokratin. Utredarna har även tittat på hur det ska kunna gå att stärka individens möjligheter till delaktighet och inflytande över det politiska beslutsfattandet mellan de allmänna valen. Centrala aspekter för utredningen har varit delaktighet och jämlikt inflytande.